
PLATON İLE BAŞLAYAN TOTALİTER GELENEK; TOPLUMSAL HAFIZANIN “TABULA RASA”SI: SOYLU AMAÇ, SOYLU AKIL ve SOYLU YALANLAR

*Halis ÇETİN**

ÖZET

Platon ile başlayan toplumsal hafızanın “tabula rasa”sı üzerine kurulu totaliter geleneği hem teorik alana hem de pratik alana uygulayan soylu akıllar sürdürmüştür. Platon gibi soylu akılı temsil eden nice totaliter liderler soylu amaç ilân ettikleri mutlak ve üstün devlet inşasını bu devlete uygun insanlar yaratmak ve bu insanları soylu yalanlarla düzenlemek için kullanmışlardır. Bu totaliter geleneğin ortak yanı belirledikleri soylu amaçlar için toplumsal hafızanın silinmesi, yeni bir toplum ve toplumsal hafıza yaratmak isteğidir. Bu amaç için zihinsel anlamda eğitim, mitoloji ve ideoloji; geleneksel anlamda masal, tarih, din, kültür ve hukuk; toplumsal anlamda yeni ritüeller, müzik, beden eğitimi, dil, kıyafet, yasalar ve sınıflar kullanılmıştır. Bu yüzden Platon’u anlamak demek, soylu amaç, soylu akıl ve soylu yalanlar ile yeni bir düzen inşa eden tüm totaliter geleneğin ve sistemlerin şifrelerini çözmek demektir. Çünkü hepsinin de amacı ortaktır; yeni bir siyasal sistem

* Doç. Dr. Halis ÇETİN, Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi.

için “tabula rasa” yapmak ve toplumsal hafızada eskiye dair ne varsa ya yok etmek ya da her türlü yöntemi ve aracı kullanarak onu değiştirmek.

Anahtar Kelimeler; Platon, Devlet, Toplumsal Hafıza, Tabula Rasa, Totaliterizm

GİRİŞ

Platon, ilk kez insan, toplum ve devlet üzerine sistematik ve bütüncül bir teori inşa eden düşünürdür. İlk kez, insanın doğasını keşfetmek, insanın doğasından yola çıkarak genel kanunlar koymak, insanın doğasının özelliklerinden kaynaklı siyasal sistem ve teori oluşturmak onunla başlamıştır. Aslında bu gelenek, insanı düzenlemenin ve insan üzerinde kadiri mutlak bir gücün (insanın doğasını bilen aklın), insanın toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkilerini belirleme bilgisi, yetkisi ve gücüyle donatıldığına inanarak, insan yaratma ve düzen kurmak isteyen totaliter ideolojilerin de ilk yansımasıdır. Bu yüzden bu gelenek, insanı keşfetmek üzere değil, belirlemek üzere kurulu bir felsefi arka plana da sahiptir. Çünkü insan doğasından başlayan bu döngü, tersine dönerek insanı yaratmaya, insanı şekillendirmeye ve insanı istediği gibi yönetmeye dönüştürülmüştür. Amaç insan olmaktan çıkıp devlete yönelirken insan da bir nesne olarak devlet karşısında araçsallaştırılmıştır. Bunun en basit göstergesi Platon’un soylu amaç olarak devleti kutsaması, kendini soylu akıl olarak ilân edip devlet için yararlı olan şeyleri inşa etmesi ve bunun için de topraktan mantar bitirircesine yarattığı insanları soylu yalanlarla dönüştürmesidir.

Platon ile başlayan toplumsal hafızanın “tabula rasa”sı üzerine kurulu totaliter geleneği hem teorik alana hem de pratik alana uygulayan soylu akıllar sürdürmüştür. Platon gibi soylu akılı temsil eden nice totaliter liderler soylu amaç ilân ettikleri mutlak ve üstün devlet inşasını bu devlete uygun insanlar yaratmak ve bu insanları soylu yalanlarla düzenlemek için kullanmışlardır. Bu totaliter geleneğin ortak yanı belirledikleri soylu amaçlar için toplumsal hafızanın silinmesi, yeni bir toplum ve toplumsal hafıza yaratmak isteğidir. Bu amaç için zihinsel anlamda eğitim, mitoloji ve ideoloji; geleneksel anlamda masal, tarih, din, kültür ve hukuk; toplumsal anlamda yeni ritüeller, müzik, beden eğitimi, dil, kıyafet, yasalar ve sınıflar kullanılmıştır. Bu yüzden Platon’u anlamak demek, soylu amaç, soylu akıl ve soylu yalanlar ile yeni bir düzen inşa eden tüm totaliter geleneğin ve sistemlerin şifrelerini çözmek demektir. Çünkü hepsinin de amacı ortaktır; yeni bir siyasal sistem için “tabula

rasa" yapmak ve toplumsal hafızada eskiye dair ne varsa ya yok etmek ya da her türlü yöntemi ve aracı kullanarak onu değiştirmek.

A. PLATON: "HELE DEVLET BİR TEK İNSAN GİBİ OLURSA!"

Hiç kuşkusuz Platon, insan, toplum ve devlet üzerine ilk sistematik felsefeyi üretmiş düşünürdür. Platon'un felsefesi her türlü bireysel, toplumsal ve siyasal kaosa karşı mutlak, değişmez bir düzenin inşasıdır. Platon'un soylu amacı, insanların mutlu olacağı ve bu mutluluklarının hiçbir şey tarafından değiştirilemeyeceği bir düzendir. Dünyada ideal bir cennet kurma ütopyası ve bu cenneti cehenneme çevirecek her türlü değişimi yok etmek isteği Platon'un aslî amacıdır. Bu yüzden Popper'ın ifadesiyle Platon, "katıksız totaliter"¹dir. Platon'a göre, bütün toplumsal değişim, bozulma, çürüme ya da soysuzlaşmadır. Platon'un iki şeye birden inandığı muhakkaktır: bozulmaya doğru genel bir tarihi yönelim ve siyaset alanında, bütün siyasî değişimi durdurmak suretiyle bozulmayı durdurabilme imkanı. Öyleyse uğrunda çalışacağı amaç budur. Değişim kötülüğünden ve bozulmaktan arınmış olan devlet en iyi, mükemmel devlettir. Bu, değişiklik nedir bilmeyen Altın Çağın devletidir. Bu, durdurulmuş devlettir. Fakat Platon, değişmeyen mükemmel devlet inancını "bütün şeyler" alanına da yaymıştır².

1. PLATON'DA SOYLU AMAÇ: "YAPILMASI GEREKEN TEK ŞEY DEVLET İÇİN EN YARARLI OLAN ŞEYDİR"

Platon, kendisinden önceki Sofistlerin aksine toplumun değiştirilebileceğini, yaratılabileceğini savunmuştur. Toplumun altyapısını oluşturan ve onu inşa edecek en temel kaynak da bilgidir³. Bilginin kullanılacağı alanda politikadır. Politika, insan doğasının ve ruhunun keşfedecek ve yeni bir doğa ve ruh ile yeniden icat edecek bir bilgidir. Platon, işe bu doğayı ve ruhu ele geçirme girişimi ile başlamış ve ahlaksal yaşam için ussal kural ve ölçütler kurgulamıştır. Bu düşünce, bilgiye dayalı yeni bir ussal devlet kuramı ile doruk noktasına ulaşmıştır⁴. Doğal olarak bilgili bir kişi veya azınlık toplumun yaratılmasında tek söz sahibi olmalıdır. Bu

¹ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, Çev: Mete Tunçay, Türk Siyasi İlimler Derneği, Ankara, 1967, s. 95.

² Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s.23-24.

³ İlkay Sunar, *Düşün ve Toplum*, Birey ve Toplum Yay., Ankara, 1986, s. 49-50.

⁴ Ernst Cassirer, *Devlet Efsanesi*, Çev: Necla Arat, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, 72-73.

bilgiye sahip bir filozof olan Platon'a göre, insanların ruhu, doğası ve varlığı toplumsal doğa ile bağlıdır; aralarında organizmacı bir birlik ve bütünlük vardır. Bu bütünlüğün özünde de yurttaş-devlet özdeşliği vardır.

- Peki. Bence toplumu yapan, insanın tek başına, kendi kendine yetmemesi, başkalarını gerekmesidir. Yoksa toplumun kurulmasında başka bir sebep var mıdır?

- Yoktur.

- Öyleyse bir insan bir eksiği için, bir başkasına başvurur, bir başka eksiği için de bir başkasına. Böylece, birçok eksikler birçok insanların bir araya toplanmasına yol açar. Hepsi yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşarlar. İşte bu türlü yaşamaya toplum düzeni (devlet) deriz, değil mi?⁵

Platon, devleti var eden şeyin insanın doğal ihtiyaçları olduğu teorisini, insanın varlığı için de devletin zorunluluğuyla sonlandırır. Platon'a göre, insanların mutlu olması, içsel düzeni sağlamasına ve ruhunda birliği, dinginliği oluşturmasına bağlıdır. Fakat bunun için, ilk önce devletin idealara göre rasyonel ilkeler çerçevesinde düzenlenmesi ve böylece adaletin, birliğin, uyumun genel düzeyde kurulması gerekmektedir. İnsanın devletten soyutlanamayacağını kabul eden Platon'a göre, bireyin ruhsal yapısından ve eylemlerinden doğan sorunlar ile toplumsal-siyasal düzenin (ya da düzensizliğin) sorunlarını ayrı bir biçimde düşünmemek gerekir. Gerçek anlamda insan bir siyasal birimin üyesidir, polisins yurttaşdır. İyi bir insan iyi bir yurttaş demektir; iyi bir yurttaş ise ancak iyi bir devletin içinde var olabilir. Bu bakımdan biri özel diğeri kamusal olmak üzere birbirinden kopuk iki alandan, iki yaşam düzeyinden söz edilemez. Bireyin ruhu toplumsal doğa ile bağlıdır. Birini ötekinden ayıramayız. Özel ve genel yaşam birbiriyle bağlantılıdır. Özel olan kamusal, kamusal olan da özeldir. Eğer kamusal yaşam kötü ve yozlaşmışsa özel yaşam gelişip ereğine ulaşamaz⁶. Bir başka deyişle, bozulmuş bir polis en iyi, en soylu ruhların bile bozulmasına, baştan çıkmasına neden olur. İnsanın kurtuluşu ile devletin kuruluşu aynı anlamdadır. Bunları birbirinden ayrı bir biçimde çözüme kavuşturmak olanaksızdır. Bundan dolayı Platon, adaletsizliği ortadan kaldırmak ve kişideki tanrısal yönü açığa çıkarmak için yapılacak ilk şeyin en kolay görünen düzensizliğin (kao-

⁵ Platon, *Devlet*, Çev: Sebahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, 369: b,c.

⁶ Ernst Cassirer, *Devlet Efsanesi*, s. 73.

sun) özgül koşullarının, biçimlerinin ve boyutlarının incelenmesi olduğunu belirtir. Doğruluğun ne olduğu toplumsal düzeyde daha kolaylıkla saptanır; buradan da doğruluk bireylere aşılır. İnsanların ahlaksal yaşamlarını değiştirmenin tek yolu doğru siyasal düzeni bulmaktır. Ve bu siyasal düzene insanların kayıtsız şartsız itaatini sağlamaktır. Bu yüzden de "yapılması gereken tek şey devlet için en yararlı olan şey"⁷leri yapmaktır.

- Biz devletimizi, bütün topluma birden mutluluk sağlasın diye kuruyoruz. Yoksa bir sınıf, ötekilerden daha mutlu olsun diye değil...Tüm yurttaşlara mutluluk sağlayan bir devlet düşünüyörüz. (Devlet; 420:c)

- Bizim devleti kurarken ta başta herkese bir ödev vermiştik ya! İşte bu ödev adaletin ta kendisidir. Bir insanın toplumda yaratılışına uygun bir tek işi görmesi gerektiğinde anlaşırdık...

- ... Bir sanatçı veya savaşçılardan biri, hiç de ehil olmadan devletin başındakilere katılmak isterse, bir adam kendi mayasının işini değil de başka bir iş yaparsa, ya da bir adam bütün bu işleri yaparsa, bu kargaşalığın devleti yıkacağından benim gibi sen de şüphe etmezsin her halde?...

- Demek ki, bir devlet için yıkıcı olan bu üç sınıfın birbirinin işine karışması, görevlerini değiştirmesidir. Buna da haklı olarak en büyük suç diyebiliriz, değil mi?...

- Devlete karşı işlenen suça en büyük eğrilik demez misin?

- Nasıl demem?

- İşte eğriliğin ne olduğunu gördük, şimdi de tersini alalım. Her sınıf insanın kendi işlerinde kalıp yalnız kendi işleriyle uğraşması da doğruluktur. Bir devleti doğru yapan da budur⁸.

Platon toplumu yapay bir kurum olarak gören ve onu bir tür sözleşmeden üreten Sofistlere karşılık toplumun doğal bir niteliğe sahip olduğunu savunur. Platon'a göre toplumun doğuş nedeni insanların tek başlarına kendi kendilerine yetememeleri ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için başkalarının yardım ve işbirliğine gerek duymalarıdır. Bu tür yaşamın adı ise toplum düzeni yani devlettir. İnsanlar yaradılıştan birbirbirlerine benzemedikleri için de kimi şu işe kimi bu işe daha yatkın olacaktır. İnsan başka işlerle uğraşacağı yerde yaradılışına uygun olan işi

⁷ Platon, *Devlet*, 412: e.

⁸ Platon, *Devlet*, 433: a; 434: b,c,d.

görürse hem iş gelişir hem de yaptığı iş daha güzel ve daha kolay olur. İnsanların yaradılış farklılıklarından kaynaklanan işbölümü ve insanın yetenekli olduğu işte uzmanlaşması hem toplumu hem de kişinin çıkarına uyar. İş bölümü ve uzmanlaşmanın sonucu olarak da toplum giderek büyür. Herkesin kendi doğal eğilimine yeteneğine uygun tek bir iş yapması sonucunda insanların birbirlerine gereksinimleri artacağı gibi bu da karşılıklı yükümlülüklerin doğmasına neden olur, toplum hem sağlam temeller üzerine oturur hem de birlik ve bütünlük sağlamış olur⁹.

- Peki, bir devlet için en büyük kötülük bölünme, birken birçok olma; en büyük iyilik de bütün kalma, tek olmadır diyemez miyiz?

- Diyebiliriz.

- Evet ama, birleştiren şey sevinç ve acı ortaklığı değil midir? Bütün yurttaşların aynı kazanç ve aynı kayıplara mümkün olduğu kadar birlikte sevinip üzülmeleri birleştirmeyi mi onları?...

- Araya ayrılık sokarsa, herkesin tek başına sevinip üzülmeye, başkalarının mutluluğuna, mutsuzluğuna, devletin ve teklerin kazançlarına aldırması değil midir?...

- Bu ayrılığın kaynağı nedir? Yurttaşların "benim", "benim değil", "bana yabancı" derken bu sözlerle ayrı ayrı şeyleri anlamaları değil mi?...

- Yurttaşların aynı şeye "benim", "benim değil" demesi en iyi devlet düzenini göstermez mi?

- Gösterir tabii.

- Hele devlet bir tek insan gibi olursa! Örneğin, bir insan parmağından yaralansa, canı ve bedeni onları yöneten başla birlikte bu yaranın acısını duymaz, parçanın derdi bütünün derdi olmaz mı? İnsanın parmağının ağrması bu demek değil midir? Ne kadar küçük bir parçamız olsa, onun derdiyle dertli, onun keyfiyle keyifli olmuyor muyuz? O iyi olunca iyileştik demiyor muyuz?

- Böyle söylüyoruz gerçekten. Onun için de tek bir insana benzeyen devlet en iyi yönetilen devlettir diyebiliriz.

- Böylece, her biri bir başka şeye değil, her biri aynı şeye "benim" diyecek... Böyle olunca herkesin çıkarları bir, amaçları bir, duyguları mümkün

⁹ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 21-22.

olduğu kadar bir olacak.. Böyle olunca da devletin parçalanmasına sebep olmayacak¹⁰.

Platon siyasal toplumun parçalarını belirledikten sonra ona doğallık yükleyen düşüncesini daha da ileriye götürerek devleti canlı bir varlığa, bir organizmaya benzetir. Toplum tek bir insandan daha büyük bir şeydir. Devlet sağlam bir bedene benzer. Devletin bir organizmaya bir bedene benzetilmesi onun bireyler arasındaki güç ilişkilerine indirgenemeyeceğini ortaya koyar. Buna göre devlet kendini oluşturan bireylerden farklı bir bireydir. Yaşayan bir bütündür. Bir organizma olarak parçalara bölünmesi söz konusu olamaz; çünkü bölünürse yaşamını yitirir. Platon bu organik devlet kavramından devletin bir bütün olduğu ve varlığının bütünlüğünün sürdürülmesine bağlı bulunduğu sonucunu çıkarır. İşbölümü ilkesinin de belirttiği gibi toplumda farklı sınıflar, meslek grupları vardır; bunlar devletin organları olarak görev yapar ve hepsi başın yönetimi altındadır, bir bakıma onun buyruklarını uygulayan zorunlu araçlardır¹¹. Bu bedenın korunması soylu amacı, bu bedenın başı ise soylu aklı temsil etmektedir.

-Seçeğimiz insanlar, ömürleri boyunca yalnız toplumun yararına işler görmüş, zararına olan şeylerden de kaçınmış insanlar olmalı.

- Öyle olmaları gerekir.

- Onları her yaşta gözetleyip bu ilkelere uygun koruyucular olup olmadıklarına bakmalı, bu adamlar hiçbir büyü, hiçbir inanıştan ayrılmış olmamalı: Yapılması gereken tek şey devlet için en yararlı olan şeydir¹².

“Yapılması gereken tek şey devlet için en yararlı olan şey”leri yapmak olduğundan Platon, yukarıdaki alıntıdan da çıkarılabileceği gibi bu amaçları şöyle sıralar: tüm yurttaşlara mutluluk sağlayan bir devlet; herkese yaratılışına ve konumuna göre ödevler ve işler yükleyen devlet; adaletin böyle tecelli edeceğine ve herkesin sadece kendi görev ve işine bakacağına, aksi takdirde devlete karşı işlenen en büyük suç işleyeceğine inandırılan toplum; bir devlet için en büyük kötülüğün bölünme, birken birçok olma, en büyük iyiliğın de bütün kalma, tek kalma olduğunun öğretildiği bir toplum; bütün yurttaşların aynı kazanç ve aynı kayıplara birlikte sevinip üzölmelerinin birlik ve bütünlük için olduğuna

¹⁰ Platon, *Devlet*, 462: a,b,c,d,e; 464: d.

¹¹ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s. 29.

¹² Platon, *Devlet*, 412: e.

inandırılan yurttaşlar; en büyük bölücülüğün, yurttaşların “benim”, “benim değil”, “bana yabancı” derken bu sözlerle ayrı ayrı şeyleri anlamaları düşüncesi; bir tek insan gibi düşünen, üzülün ve sevinen bir organizmacı devlet algısı. “Böylece, her biri bir başka şeye değil, her biri aynı şeye ‘benim’ diyecektir. Böyle olunca herkesin çıkarları bir, amaçları bir, duyguları mümkün olduğu kadar bir olacak. Böyle olunca da devletin parçalanmasına sebep olmayacak”¹³tır.

Platon, insan doğasındaki saklı sınırlılıklardan ve yetersizliklerden ötürü insan bireyinin kendi kendine yeterli olamayacağını savunmuştur. En seçkin ve önder insanlar bile bunu topluma ve devlete borçludur. Bunun için devleti bireyden üstün tutmak gerekir. Çünkü ancak devlet, kendi kendine yeterli (autark), mükemmel ve bireyin zorunlu kemalsizliğini düzeltmeye yetenekli olabilir. Birey varlığını devlete borçludur. Platon’un organizmacı devleti, “üstün organizma ya da Leviathan”¹⁴dır¹⁵. Bu organizmacı algı gereği Platon, “sizler bütün için yaratıldınız, bütün sizler için değil” anlayışı ile bütünün parçadan bağımsızlığını ve doğal olarak kendinden menkul amacı için her şeyin meşru olduğunu da ilân eder. Bu düzeni meşrulaştıran “kanunlar da yurttaşları ya inandırma ya da zorlama yoluyla bir birine sokarak, devletin bir bütün olarak refahını sağlamak için konulmuştur”¹⁶. Platon’da bireyin görev ve maksadı, devletin istikrarını sağlamak ve kuvvetlendirmektir. Devletin istikrarını sağlamak ve kuvvetlendirmek için yapılan her şey haklı, ahlakîdir ve meşrudur.

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere Platon, toplumsal değişimin yani devletin bozulmasının ana sebebini sınıf çatışmasında, insanların devletin belirlediği görev ve işler dışında çalışmasında bulur. Doğal olarak da adalet, bir kimsenin kendi yerini bilmesi ve onu muhafaza etmesidir, yani haddini bilmesidir. “Eşit olmayanlara eşit davranmak haksızlık doğurur” inancını savunan Platon için adalet, devletin çıkarına uygun olan demektir. Platon’da tek bir sonul ölçüt vardır: Devletin çıkarı. Bunu çoğaltan her şey iyi, erdemli ve adildir; azaltan her şey ise kötü, haksız ve adalete aykırı. Buna yarayan hareketler ahlakî, bunu

¹³ Platon, *Devlet*, 464: d.

¹⁴ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 82, 85.

¹⁵ Platon’un totaliter dünya görüşünün modern yansıması olarak ve toplumsal hafızanın “tabula rasa”nı soylu amaç, soylu akıl ve soylu yalanlarla modern dünyaya da nasıl uyarlandığını anlamak için Thomas Hobbes’un Leviathan adlı eseri burada mutlaka anılmalıdır.

¹⁶ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 86.

tehlikeye sokanlar ise gayriahlâkîdir. Ahlaklılığının ayrıca da yine devletin çıkarıdır¹⁷.

2. PLATON'DA SOYLU AKIL: "TANRILIK ŞEYLERDEN PAY ALAN FİLOZOF KRAL, TANRI DEĞİLSE BİLE TANRI GİBİDİR"

Platon, katı bir kast sistemine dayalı ve yurttaşlar ile devletin özdeşliğine dayanan bu organizmacı devleti kim yönetecek sorusunu sorar. Bu denli zor işi kim başaracak? Platon, hem insan doğasının bilgisine hem toplumsal ve sınıfsal farklılıkların bilgisine hem de devletin yönetim bilgisine sahip olması gereken bu yönetimin ancak mutlak, değişmez ve tek doğrunun yani ideaların bilgisine sahip kişinin yönetmesini öngörür. Tabî ki filozof bir kral ve tabi ki Platon'un bizzat kendisidir.

Platon'un devleti işbölümü esasına dayanan korporatist otokratik bir düzendir. Ve bu düzen yöneten ve yönetilen diye aslî olarak iki sınıfa dayanır. Zanaatkârların, satıcıların, tüccarların, çiftçilerin ve gündelikçilerin yani üreticiler ve araçların oluşturduğu yönetilen sınıfının yanında bekçiler, koruyucular, savaşçılar olarak adlandırdığı yöneticiler sınıfı vardır. Koruyucuların görecekleri iş son derece önemli olduğundan onlarında yalnızca büyük bir özen ve sanat isteyen kendi işleri ile uğraşmaları gerekecektir. Toplumun organik yapısını tamamlayan ikinci sınıf içinden yöneticiler, soylu akıllar belirir. Yöneticiler savaşçıların en iyileri arasından seçileceklerdir. Yöneticiler ömürleri boyunca yalnız toplum yararına işler görmüş, zararına olan şeylerden kaçınmış kişilerdir. Böylece toplum sınıflara ayrılmış olarak gelişir. Bu sınıfları kapalı bir kast düzeni içinde gören Platon çok nadir olarak bir sınıftan diğerine geçişi kabul eder. Veya en azından böyle bir algının toplumsal itaati daha da güçlendireceğini öngörür. İşte tüm bu zorlu sorunların altından kalkacak ve insanı, toplumu ve devleti bir bütün halinde kuracak soylu akıl idealar evreninin mutlak bilgisine vakıf filozof kraldır. Çünkü bir tek o, "ömürü boyunca yalnız toplumun yararına işler görmüş, zararına olan şeylerden de kaçınmış", "devletin ilkelerine ve amaçlarına vakıf", "büyü, dinsel inanç, boş düşünce ve soysuz fikirlerden arınmış", "yapılması gereken tek şeyin devlet için en yararlı olan şeyler olduğunu bilen", "insan doğasını bilen, sınıfsal ayrımlara vakıf, değişimin kötülüğüne inanan, bütün toplumu tasada ve kıvançta birleştiren, tüm yurttaşlara mutluluk

¹⁷ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 115.

sağlayan” bir akıldır¹⁸. Bu aklın en önemli misyonu adaleti tesis etmektir. Platon’a göre ise adalet; “Bizim devleti kurarken ta başta herkese bir ödev vermiştik ya! İşte bu ödev adaletin ta kendisidir. Adalet, bir insanın toplumda yaratılışına uygun bir tek işi görmesi gerektiği”¹⁹dir.

- O halde şu, ya da bu işi bilenlerin tümü arasında koruyucular bir azınlık olacaktır?

- Evet, hem de en küçük azınlık.

- Demek ki, tabiata uygun olarak kurulmuş bir devlet, akıllı olmasını kendini yöneten küçük bir topluluğun bilgisine borçludur. Bilgelik diyeceğimiz bilgi de budur²⁰.

Kimin ne olacağından tutun da, kiminle zifafa gireceğine, hangi işe uygun yaratıldığından tutun da hangi müziği dinleyeceğine kadar bilinmesi gereken bu bilgelik, ancak koruyucular arasından çıkacak bir “azınlık oligarşisi”nin elindedir. Filozof krallar da bunlar arasından çıkacaktır. “Filozof yöneticiler, her biri sırası geldiğinde politika belalarına göğüs gerecekler. Birbiri ardı sıra kumandayı ele alacaklar. Şan, şeref için değil, yalnız halkın iyiliği için, kaçınılmaz bir ödevi yerine getirmek için devletin bekçiliğinde yerlerine geçecek, kendilerine benzer yurttaşlar yetiştirdikten sonra mutlular ülkesine (Kutsanmışlar Adası) göç edecekler. Devlet onlara anıtlar dikecek! Ve Apollon rahibesinin diyeceğine göre ya Tanrılar, ya da mutlu ruhlar için kesilen kurbanlar onlar için de kesilecek”²¹.

Platon, bir inşaat malzemesi istifler gibi araçlarını toplar, binanın plan ve projesini çizer ve “büyük bir mimar olarak devletini kurar”. Platon’un tüm teorisi her şeyde metafizik ikiciliğe (düalizme-çatışmaya) dayanır: mantıkta tümel ile tikel; matematikte tek ile çok; epistemolojide salt akıl (mutlak bilinç) ile insan kanaatleri (kötü fikirler); ontolojide özgün, mutlak, değişmez ve doğru olan gerçeklik ile değişen, göreceli, yanlış, aldatıcı yalanlar, bozulmalar; kozmolojide asıl, türeten ile türeyen, çürüyen; siyasette ise mükemmel, kendi kendine yeten, kolektif, devlet ile kemalsiz, eksik, sınırlı, yetersiz, devlete ve topluma bağımlı, özel nitelikleri devletin birliği uğruna bastırılması gereken bireyler ve farklılıkların ça-

¹⁸ Platon, *Devlet*, 412: e; 420: c.

¹⁹ Platon, *Devlet*, 412: e; 434: d.

²⁰ Platon, *Devlet*, 428: e; 429: a.

²¹ Platon, *Devlet*, 540: a,b, c.

tışmasıdır²². Bu çatışmacı teorinin özünde ölümü gösterip sıtmaya razı etme kaygısı vardır. Bu kaygı düzeninin tepesinde, her türlü kötülüğü yok etmek için korku ve tehdit ile şartlandırılmış sürekli propaganda ve bunu düzenleyen yönetici akıl vardır. Öncelikle hâkim sınıfın, sonra tüm halkın bütün fikrî faaliyetlerinde bir sansür olmalı ve zihinlerini kalıplaşır ve birleştirme amacına yönelmiş sürekli bir propaganda yapılmalıdır. Eğitimde, yaşamada ve dinde her türlü yenilik yasaklanmalıdır. Platon'un amacı sadece bu günü düzenlemek değil aynı zamanda hem geçmişi yok etmek hem de geleceği planlamaktır. Bu yüzden, soylu aklın temsilcisi olan "devlet adamı, devleti hem ikna hem de cebir ile yönetmeli"²³, geçmişe ait toplumsal hafızayı silerek soylu yalanlarla yeni bir hafıza yaratmalıdır.

3. PLATON'DA SOYLU YALANLAR; "TABULA RASA" ve EĞİTİM: "TANRILAR BİLE KANDIRILIR, YALVARIP YAKARMA YLA!"

Platon, ideal devlet için "niçin yapmalı?", "kim yapmalı?" sorularına cevap bulduktan sonra yeni iki soru sorar: "ne yapmalı?" ve "nasıl yapmalı?". "Ne yapmalı?" sorusunun cevabını verirken başta tüm yurttaşlara özellikle de koruyucular sınıfına, kurduğu düzenin korunması ve bozulmasının "önlemesinin en iyi yolu, onlara gerçekten iyi bir eğitim vermek"²⁴ olduğunu söyler. Bu açıdan bakınca Rousseau haklı gibidir, "Platon'un Devlet adlı eseri adının düşündürtebileceği gibi bir siyaset değil, eğitim kitabıdır"²⁵. Platon için, eğitimin amacı, kurulu düzeni korumak ve bireysel düşünce, mutluluk ve çıkar isteklerini, toplumsal farklılık taleplerini, sınıfsal kast sisteminin bozulmasını ve devletteki çürümeyi önlemektir.

Platon, insanların doğal eşitsizliğine dayandırdığı ideal devletinde bu doğal eşitsizliğe dayanan sosyal sınıflar içinde yer alan kişilerin beden, karakter ve ruh özellikleri üzerinde durmuş ve eğitime büyük önem vermiştir. Platon sosyal sınıflardan özellikle soylu aklı temsil eden koruyucular ve yöneticiler sınıfı üzerine eğilmiştir. Platon koruyucular sınıfını oluşturacak kişilerde özel yetenekler arar. Bu sınıfın görevinin top-

²² Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 90-91.

²³ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 150.

²⁴ Platon, *Devlet*, 416: b.

²⁵ Ernst Cassirer, *Devlet Efsanesi*, s. 73.

lumu korumak ve aynı zamanda düşmana saldırmak olduğundan bu işleri yapabilecek özel yetenekler gereklidir. Ne var ki, kişilerin doğal yetenekleri yanında eğitimin de önemi çok büyüktür. Eğitimle gençler istenilen biçimde düşünmeye ve davranmaya alıştırlırlar. Savaşçı gençler çok sıkı bir beden ve ruh eğitiminden geçirileceklerdir. İdman ile bedenleri eğitilip istenilen özellikleri elde etmeleri sağlanırken, ruh eğitiminde müzik ve söz sanatı gibi güzel sanatların çeşitli dallarından yararlanılacaktır. Savaşçılar yiğit, akıllı uslu, maddi değerlere düşkün olmayan kişiler olarak yetiştirileceklerdir. Onlar bütün başka işlerden ve düşüncelerden uzaklaşarak kendilerini sadece devlet işlerine vereceklerdir. Bilgelik, yiğitlik, ölçü ve adalet ilkelerine dayanan en iyi devlet yasalarına gerek kalmadan da yönetilebilecektir. Platon “toplum tek bir insandan daha büyük bir şeydir” derken insan ile toplum ve devlet arasında bir paralellik kurar ki bu görüş organizmacı bir düşüncedir, insanların eşitsizliği sonucuna ulaşılır. Toplumda bir kısım insanlar, insandaki beyin ve kafanın yaptığı işleri yaparlarken, diğer bir kısım insanlar da daha önemsiz görevleri yerine getirirler. Nasıl ki insanın vücudundaki uyum her organın kendi görevini yapması ile sağlanırsa devlet içinde de uyum ve adalet her sınıfın kendi yerinde kalması ve kendi görevini yapması ile sağlanır. Platon, “toplumdaki yönetenler, savaşçılar ve para kazananlar gibi içimizdeki yanlardan her biri kendi işini gördüğü vakit biz de kendi görevini yapan adil kişiler oluruz” der²⁶. Yasaların amacı, birtakım yurttaşlara ötekilerden üstün bir mutluluk sağlamak değildir. Platon’a göre ideal devletin yasalarının temel üç işlevi vardır: yurttaşları ya inandırarak, ya zorlayarak birleştirmek ve devlete itaatini sağlamak; her yurttaşın toplum içinde göreceği işi ve görevleri bildirmek; bütün toplumu birlik ve bütünlük içinde tutarak her türlü bozulmadan korumak.

Peki bu eğitim, “nasıl yapılmalı?” Bu denli insan doğasına, toplumsal gerçeklere ve hayat pratiklerine aykırı bir iş nasıl gerçekleştirilmeli? Elbette eğitim sistemini bir propagandaya, propagandayı da bir yalanlar arenasına dönüştürerek.

“Tıpkı Homeros’un dediği gibi:

Tanrılar bile kandırılır, yalvarıp yakarmayla!

İnsanlar bir kabahat, bir günah işlediler mi,

²⁶ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s. 28-29.

Kurbanlar, yağlar, adaklar, şaraplarla

Yumuşatırlar Tanrıları da²⁷.

Platon, Tanrıların bile kandırıldığı idealar aleminden gelen bir bilge olarak nesnelere aleminin basit araçları olan sıradanlık ve sınırlılık içindeki insanları mı kandıramayacak? Bunun yolu ve yöntemi de toplumsal hafızayı silmek (tabula rasa), insanların tarihten, dinden, gelenekten ve hayattan aktarılan tüm "sosyal sermaye" birikimlerini yok etmektir. Platon'un siyasal kuramının ilk ve ana ödevlerinden biri "öncesiz – sonrasız dün"ün gücünü yıkmaktır. Gelenek, adet, kültür ve alışkanlıkların siyasal yaşamın asıl kurucuları ve zorunlu koşulları olduklarını yok saymaktır. Bu yüzden Platon, her şeyden önce geleneğin bu gücüyle savaşmak zorundadır²⁸. Bunun için de gereken tek şey, Platon'un ifadesiyle "bedenlerinden önce, ruhlarını yoğurmak" ve "ideal yurttaşların tasarımı" için model olarak Tanrılık olanı almış bir desinatör ya da ressam gibi onların ruhlarını lime lime işlemek ve temizlenmiş tuvale istediği gibi resim yapmaktır.

-Güzel sözler de iki çeşittir değil mi?, Gerçeğe uygun olanlar, uydurma (yalan) olanlar.

- Evet.

- Yetiştirmede (eğitimde) her ikisini de kullanacağız. Ama önce yalan ve uydurma olanları.

- Ne demek, anlamıyorum.

- Çocuklara önce masal anlatmıyor muyuz?. Masalda gerçeğe uygun şeyler varsa da, bunların çoğu uydurmadır. Küçükleri yetiştirirken idmandan önce masalları kullanırız.

- Öyledir.

- Ama bilirsin ki her işte önemli olan başlangıçtır. Hele iş genç ve körpe kimseleri yetiştirmek olunca; çünkü insanlar bu çağda yatkın olurlar, hangi kalıba sokulmak istenirse o kalıba girebilirler.

- Evet.

²⁷ Platon, *Devlet*, 364: e.

²⁸ Ernst Cassirer, *Devlet Efsanesi*, s. 82-83.

- Öyleyse her aklına gelenin uydurduğu masalları çocukların dinlemesi doğru mudur?. İlerde edinmelerini istediğimiz düşüncelere aykırı şeyleri duymalarına göz yumacak mıyız?

- Hayır.

- O zaman ilk işimiz masalcıları kollamak olacak. Masalları güzelse bırakacağız söyleyinler. Kötüyse yasak edeceğiz. Anaları, dadıları kandırıp, çocuklara yasak ettiğimiz masalları anlattırmayacağız. Çocukların bedenlerinden önce, güzel masallarla ruhlarını yoğurmalarını isteyeceğiz. Bugün anlatılan masallara gelince, çoğunu atmalı²⁹.

Ruhun nasıl eğitileceğini belirleyen siyasal ilke, yani devletin istikrarının korunması, beden nasıl eğitileceğini de gösterir (insanların ruhları gibi bedenleri de devletindir). Devletin iç ve dış düşmanlarını vurmaya hazır bir profesyonel savaşçı sınıfı olarak eğitilmesini istemektedir. Bu totaliter eğitim, koyultulmuş ve sürekli bir seferberlik halidir³⁰. Platon, devletini ayakta tutacak şeyin tektip ve yekpare bir toplum yaratmak olduğunun farkındadır. Bu yüzden, “yurttaşlık eğitim” programını propagandaya dönüştürmek zorundadır. Bebekken başlayan ve beşikten mezara kadar süren bu eğitim geleneği Platon’dan sonra çok daha yoğun ve etkin kullanılmıştır. Arnhart’ın ifadesiyle³¹, siyasal toplulukların kan bağı ile birbirlerine bağlı bir aile oldukları ve yurttaşların birbirinin kardeşi olduğu; ‘Baba toprağı’, ‘Anavatan’ söylemleri; çocuklara askerî bir disiplin içinde söylenen antlar, marşlar, şiirler, kahramanlıklar, efsaneler; kutsallaştırılan ırk, ülke, devlet, lider, ordu mitolojileri Platon’dan miras olarak alınan eğitimin propagandaya dönüşmüş yansımalarıdır.

- Öyleyse, sözlerde gerçekten uzaklaşma hakkında, yani yalan üstünde duralım. Acaba yalan bazı hallerde zararsız olur mu?. Kim ne zaman yalan söyler de kötü bir şey yapmış sayılmaz? Düşmanlarımıza yalan söylersek, ya da dost dediklerimiz, çılgınlıkla, bunaklıkla kötü bir şey yapmalarına engel olmak için yalana, bir ilaç, bir çare diye başvurursak, yararlı olmaz mı bu? Masallarda da ne olduğunu bilmediğimiz bir eski gerçeği, bize en uygun gelen biçime sokmakla, yalanı yararlı kılmış olmuyor muyuz?

- Evet, oluyoruz³².

²⁹ Platon, *Devlet*, 377: a,b,c.

³⁰ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 58.

³¹ Larry Arnhart, *Plato’dan Rawls’a Siyasal Düşünce Tarihi*, Çev: A. Kemal Bayram, Adres Yay., Ankara, 2004, s. 38.

³² Platon, *Devlet*, 382: d.

- Öyleyse gerçekten ayrılma yetkisi (yalan söyleme yetkisi) yalnız devleti yönetenlerde olmalıdır. Devletin yararına (devletin iyiliği için), düşmanlarına ya da yurttaşlarına yalan söyleyebilirler. Bunların dışında kimse böyle bir yola başvuramaz. Yönetilenin yönetene yalan söylemesi, hastanın hekime, öğrencinin öğretmene yalan söylemesi kadar, ya da gemicinin kaptandan gemi ve gemicilerin durumunu gizlemesi kadar büyük, daha da büyük bir suçtur.

- Çok doğru.

- Demek yöneten, şehirde birinin yalanını yakalarsa, Homeros'un dediği gibi: "İster bir sanat adamı olsun, ister falcı, ister hekim, ister doğramacı", onu cezalandırarak. Yalan devlet gemisini batıracak bir fırtınadır.

- Evet, eğer bu sözleri davranışlar da tamamlarsa.

- Peki, gençlerimizin akıllı uslu olmaları da gerekmez mi?

- Gerekmez olur mu?

- Birçoklarına göre akıllı uslu olmak ne demektir? Baştakilerin sözünü dinlemek (egemenlere baş eğmek), kendisi baştaysa içkide, sevgide, yemekte kendini dizginlemesini bilmek.

- Bence de öyle.

-Biz bu ilkeye uygun sözleri tutacağız. Örneğin Homeros'ta Diomedes'in sözü: "Dur dostum, sesine kes, beni dinle". Buna benzer başka sözler: "Akhahılar içlerinde öfkeleri, önderlerine boyun eğmiş, sessiz sedasız ilerliyorlar"³³.

Platon, devletin çıkarını mutlak amaç olarak belirledikten sonra, bu amaç için her türlü yalanın söylenmesini de meşru kılar³⁴. Platon, yalanı sadece düşmanlara karşı değil dostların bulanık zihinlerini, hasta ruhlarını iyileştirmek için bir ilaç olarak da düşünür. Daha önce filozof, mimar ve ressam olan soylu akıl şimdi de toplumsal hastalıkları tedavi eden bir doktor rolündedir. Platon, bir organizma olan toplumu hastalıklara yakalandıktan sonra tedavi etmenin anlamsızlığını bilerek, yurttaşlar, toplum ve devlet hastalanmadan önce koruma sistemi geliştirmek için tıp biliminin hıfzıssıhha yöntemini siyasete ve topluma uyarlayarak hıfzısiyasa'dan yani "siyasal hijyenden" yararlanır. Tıp insanların doğa-

³³ Platon, *Devlet*, 389: b,c,d,e.

³⁴ Soylu amaç, soylu akıl ve soylu yalanların modern yansımalarından biri olan Machiavelli'nin *Prens* adlı eseri, amaç-araç-meşruiyet ilişkisini düzenleyen bu Platoncu geleneğin önemli bir halkasıdır.

sını, ruhunu ve bedenini, organlarının nasıl çalışmakta olduğunu ve bu tek tek organların her birinin diğerleriyle ilişkisini bildiği ve organizmayı bir bütün olarak kavradığı için gerçek siyasete benzer³⁵. “Platon, tıbbi siyasetin bir biçimi olarak yorumlar. Tıp sanatı, kendine amaç olarak ömrün uzatılması değil, yalnızca devletin çıkarını almalıdır. Yalan ve aldatmacalar bu yüzden topluma bir ilaç gibi sunulmalıdır. Fakat devleti yönetenlerin kuvvetli ilaçlar verecek kadar yürekli olmayan o birtakım ‘alelade doktorlar’ gibi davranmamalıdır”³⁶.

Toplumsal hafızayı tamamen silmek için bu hafızanın tarihsel, kültürel, dinsel ve geleneksel en önemli aktarım araçları olan masalları da yine kendi belirlediği doğrular çerçevesinde yeniden inşa eder. Platon, toplumsal hafızayı “tabula rasa” yapmakla yetinmez, aynı zamanda onu bir öğretmen gibi yeniden şekillendirir. Platon, yalanla ilgili şu ilkeleri de savunur: devletin iyiliğine ve çıkarına olan her türlü yalan iyidir; yalan söyleme hakkı ve yetkisi sadece devlete aittir; bu yetkiyi kullanan herkes en büyük cezaya çarptırılır; tüm bu yalanlar akıllı, uslu, muti ve efendilere kayıtsız şartsız teslim olmuş bir gençlik yaratmak içindir.

Tam da bu noktada Platon, soylu amaç olan devletin iyiliği ve çıkarı için ve soylu aklın toplumsal hafızayı silmesi için gereken soylu yalanlar üretmeye başlar. Platon, tüm insanların topraktan geldiği eşitliği üzerine kurduğu “madenler mitosunu”, bazı insanlar daha eşittir yalanıyla sonlandırır.

- Demin gerekli bazı yalanlardan söz etmiştik. Böyle güzel (soylu) bir yalan bulup, hem önderleri, hem de yurttaşları buna inandırabilir miyiz dersin.

- Nasıl bir yalan bu?.

- Yeni bulunmuş bir şey değil, bir Fenike masalı: şairlerin dediklerine göre bir çok yerlerde olmuş bir şey, ama bizde olmamış, belki de hiç olmayacağı için inandırılması güç. İnsan çok usta olmalı.

- Peki söyleyeyim. Nasıl bir cüretle ve ne kelimelerle konuşacağımı bilmem ama önce önderleri ve yardımcıları, sonra da bütün şehri şuna inandırmaya çalışacağım; kısaca diyeceğim ki: “Biz sizi bazı ilkelere göre yetiştir-

³⁵ Ernst Cassirer, *Devlet Efsanesi*, s. 80.

³⁶ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 149.

tirdik ya, bunlar bir çeşit rüyaydı. Gerçekte siz silahlarınız, bütün eşyalarınızla birlikte yerin altında yetiştiniz, yoğrulduunuz. Toprak, bir ana gibi, iyice büyüttükten sonra yeryüzüne çıkartı sizi. Üstünde yaşadığınız bu toprak sizleri büyüten, emziren ananızdır. Ona saldıran olursa korumak boyununuzun borcudur. Yurttaşlarınız da aynı toprağın çocukları ve sizin kardeşinizdir”.

- Doğrusu boşuna çekinmemişsin bu yalana başvururken.

- Evet! Evet ama sonunu dinle: “Bu toplumun birer parçası olan sizler, diyeceğim, birbirinizin kardeşisiniz. Ama, sizi yaratan Tanrı, aranızdan önder olarak yarattıklarının mayasına altın katmıştır. Onlar bunun için baş tacı olurlar. Yardımcı olarak yarattıklarının mayasına gümüş, çiftçiler ve öbür işçilerin mayasına da demir ve tunç katmıştır. Aramızda bir hamur birliği olduğuna göre sizden olanlar da size benzeyeceklerdir. Ama arada bir, altından gümüş, gümüşten de altın doğduğu olabilir. Bunun için Tanrı, her şeyden önce önderlere, doğan çocuklara iyi bekçilik etmelerin, içlerine bu madenlerden hangilerinin katılmış olduğunu dikkatle araştırmalarını buyurmuştur. Kendi çocukları tunçla, ya da demirle katışık doğmuşlarsa hiç acımayıp, hamurlarına uygun işlere koyacak onları; çiftçi ya da işçi yapacak. Çiftçi ve işçi çocukları arasından mayaları altın ve gümüşle katışık doğanlar olursa, onları gözetecek, kimini önderliğe, kimini bekçiliğe yükseltecek; çünkü mayasında demir ya da tunç katışık olanların önderlik edeceği gün şehrin yok olacağını Tanrı buyurmuştur”. Şimdi, sen yurttaşları bu masala inandırmanın bir yolunu bulabilir misin, onu söyle?

- Kendilerini nasıl inandırırız bilmem, ama oğullarını, torunlarını inandırmanın bir yolu bulunabilir.

- Ne demek istediğini anlıyorum, ama bu kadarı bile onların devlete de, birbirlerine de daha yakından bağlanmalarını sağlar. Biz masalımızı söyleyip, yayılmasını kendi kaderine bırakalım. Toprağın çocuklarını silahlandırıp önderlerinin buyruğunda yürütelim...

- Peki bunu yapmanı en iyi yolu, onlara gerçekten iyi bir eğitim vermek değil midir?³⁷

Filozof kralın ilk ve en önemli görevi, devletin kurucusu ve kanun koyucusu olmasıdır. “Tanrılık şeylerden pay alan filozof” ideal devlet ve ideal yurttaşları “tasarımı” için model olarak Tanrılık olanı almış bir desinatör ya da ressam gibidir. Filozof Kral, tabiatüstü, mistik ve metafizik güçleri nedeniyle başka insanlar gibi değildir. O, insanüstüdür. Tanrı değilse bile Tanrı gibidir. Platon’un dediği gibi; “Bu ressam kral, bir dev-

³⁷ Platon, Devlet, 414: a,b,c,d,e; 415: a,b,c,d,e; 416: b.

leti ve yurttaşlarının karakterini tuval diye alacaklar ve her şeyden önce tuvallerini tertemiz (tabula rasa) yapacaklar. Temiz bir tuval olmadıkça ne devletin ne de yurttaşların üzerinde çalışmayacaklar ve kanun yapmayacaklardır. On yaşından yukarı bütün yurttaşlar şehirden atılmalı, sürülmeli, böylelikle ana babalarının görenek ve alışkanlıklarının etkisinden sıyrılan çocuklar ele alınmalı, eğitilmeli. Bunlar yasalar uyarınca eğitilmeli. Yönetimleri ister yasaya uysun isterse uymasın, yurttaşlar gönüllü olarak boyun eğseler de eğmeseler de ve devletin kimi yurttaşlarını, yine devletin iyiliği için öldürerek ya da sürerek temizleseler de, bu yönetim biçiminin tek doğru yol olduğunu söylemek gerekir. Yeter ki bilime ve adalete uygun iş görsünler, devleti de korusunlar”³⁸. Dikkat edilirse, toplumsal hafızanın silinmesinden sonra yapılan ilk şey “bilim” ve “adalet”in ne olduğuna dair yeni bir kavramsallaştırma, yeni bir paradigma inşasıdır. Yalanlar sadece, madenler mitosu ile sınırlı değildir. Aslolan hangi kavramın hangi anlama geldiğine dair oluşmuş ortak ideolojik evren, ortak söylem ve ortak akıldır.

Toplumsal hafızanın silinmesi, “tabula rasa” veya tuval temizlemek de bu demektir zaten. “Mevcut kurum ve geleneklerin kökü kazınacaktır. Kişiler saflaştırılacak, ayıklanacak, sürülecek, atılacak ve öldürülecektir (modern anlamda tasfiye edilecektir). Toplumun bir sanat eseri gibi güzel olması gerektiği görüşü, şiddet tedbirlerine pek büyük bir kolaylıkla yol açar (meşruiyet sağlar)”³⁹. Platon’da koruyucular ve önderler ırkının saf tutulması ve devletin iyiliği için bebeklerin bile öldürülmesi geleneği soylu amaç ve soylu akılın nelere kadir olduğunun ve olacağına işaretidir. Belki de bu yüzden, yani mutlak iyi, soylu amaç ve adalet için var olan soylu akıl (modern anlamda Raison D’etat, bizim geleneğimizde hikmet-i hükümet), kundaktaki bebeklerin öldürülmesini, hasta ve bozuk bedenli çocukların katledilmesini, farklı olanların (ötekilerin) yok edilmesini veya insanların birbirine kırdırılmasını emretmektedir.

Platon, sadece toplumsal hafızanın “tabula rasa”sı ile işi bitirmez, aynı zamanda insanların ontolojik gerçekliğini ve fiziksel şartlarını da bir genetik bilimci titizliğiyle değiştirir. Platon, bir gelecek bilimci olarak da gelecek planlamacılığında “ne kadar ileri gidebileceğinin ne kadar geri gidileceğine bağlı olduğunun” farkındadır. Geçmiş temizlemekte ne ka-

³⁸ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 142, 158, 178.

³⁹ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 178.

dar geri gidebilirse geleceği düzenlemekte de o kadar ileri gideceğini çok iyi bilmektedir. Platon, yalan düzeninin kurulması ve sürdürülmesi için gerekli yalanlar, güzel yalanlar, iyi yalanlar ve soylu yalanlar üretmeye büyük bir maden ustası titizliğiyle devam etmektedir. Platon, büyük yalanların hem büyük ustalık, hem bir korku düzeni hem de eğitim aracılığıyla küçük yaşlardan itibaren çocuklara aktarılması gerektiğini savunur. Bu yalanlar için; çok güçlü bir retorik ve propaganda dili, her türlü mitolojik kaynak; önderlerin ve yardımcıların önce kendilerini sonra toplumu kandırabilme yeteneği; birlik, bütünlük ve kardeşlik söylemi; toprağa, ülkeye, vatana, öndere ve devlete tapınma ritüelleri; ontolojik kast sistemi; doğuştan ayrıcalıklı ve ayrımcılıklı sınıflar; Tanrının ve dinin kutsallaştırıcı değerinden kadercı bir boyun eğiş; yurttaşların devlete de, birbirlerine de daha yakından bağlanmalarını sağlayan bir özdeşlik algısı; toprağın kardeş çocuklarını sürekli teyakkuz halinde her türlü araçla silahlandırıp önderlerinin buyruğunda yürütmek amacı; doğan çocuklara iyi bekçilik etmek, içlerine bu madenlerden hangilerinin katılmış olduğunu dikkatle araştırmak, hiçbir çocuğa acımayıp, onları hamurlarına uygun işlere koyacak Tanrı tarafından seçilmiş seçkin ve önder soylu akıllar yaratır. Bu iş en küçük bir yanılmayı ya da dikkatsizliği kaldırmaz. "Çünkü mayasında demir ya da tunç katışık olanların önderlik edeceği gün, şehrin yok olacağını Tanrı buyurmuştur". Bu yüzden de bir biyolog titizliğiyle bir toprağa ekilen tohumun meyve verme sürecine kadar korunup kollanması gerekir. Toprak, zararlı maddelerden temizlendiği gibi, toprakta yaşayan bitkiler de zararlı ve ayrık otlardan ayıklanmalıdır.

- İnsanı, insanı bozan şeylerden korumak gerekir...Bitkilerde, bütün canlılarda, her tohumun, her fidanın yaşama gücü ne kadar büyük olursa, kendine uygun besini, mevsimi, yeri bulamayınca göreceği zarar da o ölçüde büyük olur; çünkü kötünün iyiye zararı, iyi olmayana zararından da çoktur.

- Orası öyle.

- Bundan şu çıkar ister istemez: En iyi yaratılış, gereğinden başka türlü beslenirse, orta yaratılıştan daha kötü olur...En güzel değerlerle yüklü insanlar kötü bir eğitime düşerlerse kötünün kötüsü olurlar. Büyük suçları, korkunç kötülükleri, orta yaratılışlı insanlar mı işler sence, yoksa eğitimin bozduğu sağlam yaratılışlılar mı? Cılız bir yaratık, ne iyinin ne de kötünün büyüğüne ulaşamaz değil mi?

- Ulaşamaz.

- Demek ki, filozof yaratılışa uygun eğitimi bulursa gelişe gelişe bütün değerlere ulaşır. Yok eğer bu tohum kötü bir toprağa ekilir de orada kök sallar büyürse, veremeyeceği kötülük kalmaz...⁴⁰

Platon, yaptığı sınıf bölümünü üçlü bir iddia ile mazur göstermeye çalışmaktadır: yöneticiler üç bakımdan ırkça, eğitimce ve değer ölçülerince pek çok üstündürler⁴¹. Bu yüzden insanların bu ırkçı, elitist, eşitsiz ve totaliter sisteme inanması oldukça zor görünmektedir. Fakat Platon, “yurttaşları nasıl inandırırız bilmem ama oğullarını, torunlarını inandırmanın bir yolu bulunabilir” düşüncesindedir⁴². Platon, mevcut toplumun verili ve kurulu hafızasının sil baştan düzenlenmesi zorunluluğunun farkındadır. Mevcut toplumun “sosyal sermayesi” gereği tüm bu yalanlara inanmakta zorlanacağını bildiği için düzenini gençlere emanet eder. Çünkü Platon, onları bir Tanrı gibi yoktan var edecek, bir mimar gibi inşa edecek, bir ressam gibi boyayacak, bir doktor gibi ilaçlarla tedavi edecek, bir maden ustası gibi ince ince işleyecek ve bir öğretmen gibi istediği düşünceleri çocukların ruhlarına, bedenlerine ve dimalarına zerk edecek ve onlara istediği gibi hükmedecek bir yol bilmektedir: “Pe ki bunu yapmanın en iyi yolu, onlara gerçekten iyi bir eğitim vermek” (Devlet; 416:b) ve “onları korku ve saygı ile terbiye etmek değil midir?” (Devlet; 465:b).

Daha önce de belirttiğimiz gibi Platon için adalet, devletin çıkarına uygun olan demektir. Bu kutsal ve yüce adalet amacı için her şeyin yapılması mübahtır, haktır, meşrudur. Platon’da tek bir sonul ölçüt vardır: devletin çıkarı. Bunu çoğaltan her şey iyi, erdemli ve adildir; azaltan her şey ise kötü, haksız ve adalete aykırı. Buna yarayan hareketler ahlakî, bunu tehlikeye sokanlar ise gayriahlakîdir. Ahlaklığını ayrıca devletin çıkarıdır. Devletin çıkarı için ise öncelikle toplumsal hafızada bunun aksi olan tüm algılar, bilgiler, düşünceler ve inanışlar yok edilmelidir. İşte bu yüzden devletin en büyük ideolojik “tabula rasa” ve endoktrine aracı eğitimidir. Platon’da eğitimin amacı devleti korumak, liderlere ve yöneticilere itaat etmek ve istikrarlı bir düzen kurmaktır. Popper’a göre, Pla-

⁴⁰ Platon, *Devlet*, 491: d-e, 492: a.

⁴¹ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 52.

⁴² Siyasal iktidarın kendi egemenliğini topluma dayatmak için kuşaklar arasındaki geleksel bağı temsil eden toplumsal hafızayı nasıl yok ettiğinin yöntemlerinin ve kuşaklar arasındaki itaat kültürünün nasıl sürdürüldüğünün bir deşifresi olarak Etienne de la Boetie’nin *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* adlı eseri tam da

ton'da "(e)ğitimin amacı, bütün insanları tek biçimli olarak kalıplamaktır. Aynı şeylere sevinip aynı şeylere üzülmeleri gerekir. Hiç kimsenin öndersiz kalmaması sağlanmalıdır. Kimsenin akli kendi girişkenliğiyle iş becermeye alışmamalı. Savaşta ve barışta herkes gözünü önderine dikmeli ve onun ardından gitmelidir. Herkes kendi ruhunu, bağımsız hareket etmeyi hayal edemeyecek ve böyle hareket etmek yeteneğini büsbütün yitirecek biçimde alıştıranak eğitmelidir"⁴³. Çocukların hem ruhsal hem de bedensel disiplinini sağlamak ve önderlerine itaatte kusur etmelerini önlemek için jimnastikle yırtıcılık, müzikle de yumuşaklık akort ediliyor. Şiir, müzik, hikâye ve masallardaki uyumu, disiplini ve itaati bozabilecek unsurlar önderler tarafından sansür ediliyor. Müzik ve marşlar ortak akıl, duygu, bilinç ve itaat için kullanılıyor. Çünkü "(d)evlet, insanları her biri kendi yoluna gitsin diye başıboş bırakmak için türetmez (yaratmaz)"⁴⁴. Her şey devlet için ve her şey devlet içinde olmalıdır. Tüm totaliter sistemlerde olduğu gibi, Platon için de "söz konusu devletse, gerisi teferruatır".

SONUÇ VEYA "TABULA RASA"

Platon'da soylu amaç toplumu bir organizma gibi bir arada tutan devletin mutlak üstünlüğü; soylu akıl bu amacı bilen ve istediği gibi inşa eden Tanrı gibi yeteneklerle donanımlı Filozof kral; soylu yalanlar ise bu düzene toplumu bağımlı kılacak ve bir arada tutup asla değiştirmek istemeyecek bir yurttaşlar toplumunu yaratan madenler mitosu, organizmacı toplum, işbölümü anlayışı, ihtiyaçlar birliği ve eğitim sistemidir. Platon ile başlayan toplumsal hafızanın "tabula rasa"sı üzerine kurulu bu totaliter geleneği, hem teorik alana hem de pratik alana uygulayan soylu akıllar sürdürmüştür. Teorik anlamda, Machiavelli'nin "Prens"ini, Hobbes'un "Leviathan"ını, Rousseau'nun "Toplum Sözleşmesi"ni, Hegel'in "Tarihte Akıl"ını; pratik anlamda ise jakobenizm, totalitarizm ve faşizm örneklerini bu bağlamda okumak gerekir. Platon gibi soylu akli temsil eden nice totaliter liderler soylu amaç ilân ettikleri mutlak ve üstün devlet inşasını bu devlete uygun insanlar yaratmak ve bu insanları soylu yalanlarla düzenlemek için kullanmışlardır. Bu totaliter geleneğin ortak yanı belirledikleri soylu amaçlar için toplumsal hafızanın silinmesi, yeni bir toplum ve toplumsal hafıza yaratmak isteğidir. Bu amacın ger-

⁴³ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 100-101.

⁴⁴ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 109.

çekleşmesi için eğitim, en önemli propaganda ve inşa aracı olarak kullanılmıştır. Platon'un soylu akıl geleneğini temsil eden modern totaliter önderler, soylu amaç olarak mutlak bir güçle donatılmış "güçlü devlet" ve bunu tesis edecek soylu yalanlar dünyası olarak da yeni veya modern medeniyet inşasını ilân etmişlerdir. Modern medeniyet, aslında özgürlük yönünde bir toplumsal dönüşümü ifade etmesine rağmen, bu soylu akıllar tarafından toplumun devletçe sıkı sıkıya denetlenmesinin ve kontrol altında tutulmasının bir aracı olarak kullanılmıştır. Bu yüzden de modern soylu aklın soylu amaca bakış açısı daima soylu akla sunduğu toplumu düzenleme ve kontrol etme imkanı tanıdığı kadar olmuştur. Platon'dan devralınan ikinci bir algı mirası ise, başta ordu olmak üzere bürokrasinin bu soylu amacı temsil edecek olan soylu akıllar topluluğu (koruyucular) olmasıdır. Bu soylu akıllar, soylu amaç doğrultusunda toplumun/ulusun birlik ve beraberliğini temsil eden onunla özdeşleşen, toplumun üzerinde mutlak bir güçle donatılmış güçlü ve merkezileşmiş devlet olgusunun sahibi konumundadır. "Devlet için iyi olanın herkes için iyi olacağına" inancın beslediği bu konum devleti bireye ve topluma karşı ve rağmen güçlendiren bir olgudur. Bu gelenek içerisinde toplumun/ulusun ve devletin bütünlüğünü temsil eden soylu akıl/lider en önemli aktördür. Onun akli hem soylu amacı hem de bu amacın ürettiği tüm normatif dünyayı kapsar. Bu yüzden de olması gereken organizmacı "yekpare" bir toplumsal düzendir.

Modern çağ ile birlikte, soylu amaca uygun ve onun hizmetinde yeni bir ulus yaratmanın tüm unsurları bu amaçla kullanılmıştır. Tarih, dil, mitoloji, ideoloji, din, kültür, hukuk, ekonomi, eğitim vb. unsurlar soylu aklın elinde soylu amaca hizmet araçları olarak kullanılmıştır. Sınıflar dayanışmasına dayanan bir ekonomik yapı, tek tip eğitim, aydınlar, bürokratik vesayet sistemi, devlet otoritesini tesis eden hukuk, halkı bir bütün halinde mobilize eden tek-parti/lider ve tüm bu yapıtaşlarını aynı amaca yönlendiren ve kontrol altında tutan resmi ideoloji ise bu soylu amacın temel dinamikleridir. Soylu amacı meşrulaştıran soylu yalanların soylu ilkeleri de tam da bu noktada ideoloji olarak ortaya çıkmıştır.

Platon'dan kaynaklı olarak toplumsal hafızanın yeniden inşa sürecinde en önemli araç olan eğitimin kurucu akli resmi ideolojidir. Resmi ideoloji, milli eğitimi ve kültür yaşamını belirleyen bir "kamusal felsefe" statüsündedir. Aile, okul sistemi, kitle iletişim araçları, partiler gibi sosyalizasyon araç ve mekanizmalarıyla ve kültür kurumları ve hatta aka-

demik literatür kanallarıyla egemen ideoloji, dünya görüşü olarak kendiliğinden ve gönüllü olarak hep yeniden üretilmeye ve toplumsal hafızayı sürekli belirlemeye devam etmektedir. Bir yandan, resmi siyasetin ve siyasal iktidarın otoritesini dayandırdığı bir meşruiyet formülü ve miti; öbür yandan genel olarak kamunun kabul ettiği ve birçok fikir ve fiili değerlendirmekte kullandığı bir temel meşruiyet normudur. Resmi ideoloji, hep yeniden üretilen ve kabul ettirilen, kabul edildikçe ve yerleştikçe kendi kendini üretmeye devam eden bir meşruiyet miti/normu olarak, kamusal ve günlük yaşamda büründüğü ve hükmünü sürdürdüğü biçim ve sembolleri ("kişi kültü" sembolizmi, ideolojik ritüeller) ile ideolojiden çok daha geniş bir kategori olan "siyasal kültür" dairesinin içini dolduran bir gerçekliktir. Bu kültür atmosferi içerisinde "yüksek kültür" haline gelmiş yeni bir toplumsal hafıza formatı olarak resmi ideolojinin nüfuz edemediği ölçüde "halk kültürü", toplumsal sermaye değerleri ve onun geleneksel birikimleri ya marjinaldir ya da gayri meşrudur⁴⁵.

Toplumsal hafızayı inşa etme misyonuyla donanımlı resmi ideoloji ve onun en önemli aracı olan eğitim, toplumun devlet içerisinde kendisini düşünsel, çıkarıl, etnik farklılıklar olarak gerçekleştirmesini değil devletin toplumu kurmasını ve düzenlemesini sağlamaya yönelmiştir. Eğitimin gücü, devletin belirlediği tanımlar ve amaçlar çerçevesinde toplumu kurma ve ona bir üst kimlik/hafıza verme konusundaki etkinliğinden kaynaklanmaktadır. İdeoloji, soylu amaç olan güçlü devletin ürettiği soylu yalanları eğitim aracılığıyla gizleyerek mutlak, tartışılmaz ve itiraz edilmez bir boyuta taşır. Bu yalanlar dünyasında da özellikle eğitim aracılığıyla bireye biçim verilmesi, ideolojiye uygun yeni insan yaratılması ve ideolojinin organik toplumsal bütünlük içerisinde içselleştirilmesi gerçekleştirilir. Toplumsal hafızanın formatlanması bağlamında ideoloji ve eğitim el ele vererek yeni bir hafıza, bakış açısı, inanç sistemi, yaşam paradigması, fikirsel bütünlük değerlerinden bağımsız korkular, kesin inançlılık ve önyargılar, seküler bir ahlakî değerler dünyası, her türlü farklılığa kapalılık ve reddetme, otoriteye mutlak bağlılık gibi bütünlleştirici düşünce yapıları kurar. Böylece soylu amaç, soylu akıl ve onların temsilcileri kendi çıkarları doğrultusunda toplumun tarih, gelenek, din ve kültür ile oluşmuş gerçek ortamının dışında (Platon'daki gibi topraktan aniden fıkkırarak) üretilmesini/yoktan yaratılmasını sağlarlar. Bu yö-

⁴⁵ Taha Parla, *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları I, Atatürk'ün Nutuk'u*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.12-16.

nüyle ideoloji, bir ikiyüzlülükler dünyası/ikircikli amaçlar kurgusu olarak karşımıza çıkar ve iyiliğin, mutluluğun ancak bu ideolojik ilkeler içinde sağlanabileceği iddiasını bir “yalanlar üst yapısı” kurarak inşa eder. Özellikle soylu yalanın gerçeklerle ciddi özdeşim kurma ilişkilerinde resmi ideolojinin bu “yalanlar üst yapısı” yönü gerçekliğin önüne geçmektedir. Bu durum soylu yalanların gerçeği ve gerçeğe ait tüm olgu ve değerleri yok etmesidir.

Platon’la başlayan bu toplumsal hafızanın “tabula rasa” geleneğinde, soylu amacı gerçekleştirmek için her şeyin mübah olduğu anlayışı bu soylu yalanlar kurgusu içinde toplumu ve siyaseti kendi gerçekliğine kapatırken devleti de gerçek dünyanın özgürlükçü yönüne yönelme açısından evrensel değer ve ilkelere kapatır. Bu süreç içerisinde sadece topluma yabancılaşmış birey, devlete yabancılaşmış toplum veya evrensel yabancılaşmış devlet değil aynı zamanda “gerçek”e yabancılaşmış bir “hayat” da ortaya çıkar. Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılabilir gibi Popper, Platon’un öncülük ettiği bu gibi düzenleri kapalı toplum olarak ifade eder. Popper’a göre bir siyasal yapının açık veya kapalı olduğunu belirleyen iki temel ilke vardır: “Devletin görev ve maksadının yurttaşların özgürlüklerini korumak olması gerektiği ilkesi ile genel bütüncülük ile bireyin görev ve maksadının devletin istikrarını sağlamak ve kuvvetlendirmek olması gerektiği ilkesi”⁴⁶. Platon’da olduğu gibi, bu iki ayrım arasındaki tercihi kapalı toplum, kapalı siyaset ve bizim yukarıda altını çizdiğimiz kapalı devlet geleneğinden yana yapan totaliter gelenek, bireysel özgürlüklerin yerine bireyin devletin aracı kılınması, soyut ve heterojen toplumsal yapıyı değil organizmacı, korporatist ve homojen bir toplumsal yapıyı öngörmesi, gönüllü birliktelik ve işbirliğine değil zorunlu görevlere ve işbölümüne dayanması⁴⁷ açılarından kapalı topluma yönelmiş bir soylu aklı temsil etmektedir. Popper’ın kapalı toplum özellikleri olarak açıkladığı: Geleceği kuruculukla donatılmış denetimsiz ve sınırsız bir iktidar/devlet anlayışının var olduğu; her türlü toplumsal ve siyasal değişimin kötü ilân edilip durdurulmak istendiği; bireylerin toplumsal birlik ve bütünlük içerisinde eritilip siyasal iktidara uyumlaştırıldığı; monist propaganda ile toplumun bir bütün halinde örgütlendirildiği; mutlak iyiliğin sadece devlet için öngörülüp bireysel özgürlük ve mutluluk aramanın yok edildiği; bireylerin haklarından değil görevle-

⁴⁶ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 101.

⁴⁷ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 186-187.

rinden bahsedildiği; devletin sıhhatli, kuvvetli, birlikli ve istikrarlı olması için organizmacı toplum modeliyle örülmüş bütüncül egemenliğin olduğu; bireylerin bağımsız hareket etme yeteneğini yok etmek için çocuk yaştan itibaren başlayan bir eğitim sisteminin olduğu; devleti korumanın her şeyden üstün olduğu ve ona itaatin en büyük erdem kabul edildiği; devletin elindeki tüm gücünü vatandaşlarının yaşamlarını denetlemek için kullandığı; adaletin devletin, ulusun, partinin kudreti, sıhhati ve istikrarı için yararlı olan şeylere indirildiği siyasal yapı⁴⁸, Platon ile başlayan tüm totaliter siyasal sistemlerdeki soylu amaç, soylu akıl ve soylu yalanlar için de geçerlidir.

Tüm bu soyluluk döngüsü içerisinde, sistemi bir soylu ideale/yalana/ütopyaya bağlamak zorunludur. Aksi takdirde toplumsal hafızanın "tabula rasa"sı için yapılacak tüm müdahaleler ve zorlamalar toplum tarafından kabul görmeyebilir. Soylu aklın önderliğinde soylu amacın inşası sürecindeki tüm bu ideolojik belirlemeler içerisinde yükselen soylu yalanlar/ütopyalar/ideolojiler, her türlü devlet düzenlemesinin bir meşruiyet aracı olarak kalmaz, aynı zamanda geçmiş, bugün ve geleceği de ipotek altına alan bir siyasal mitos olarak işlev görür. Bu ipotek sadece tasavvur düzeyinde kalmayıp, siyasetin ve toplumun her alanındaki davranış şekillerine ve reflekslere de sirayet eder. Devlet için neyin doğru olduğunu bilen bu süreç yeni bir toplum ve toplumsal hafıza yaratma iddiasının "toplum için neyin doğru olduğunu bilmek" şeklindeki tezahürünü ve buna bağlı olarak toplumsalın "ortak bir iyi" ekseninde kurulma iradesini bozacak unsurları yok etme üzerine kurulur. Bu bağlamda, soylu amaç, soylu yalanlar içerisinde toplumu düzenlemek ve kontrol etmek ideolojisi ile gerçek dünyanın temel hak ve özgürlük ilkeleri arasında ciddi krizler yaşamaktadır. Gerçek ile soylu yalan arasındaki her kriz, "devlet ve toplum için iyi" olan soylu amaç ile ikinci lehine çözümlenmektedir. Bu yüzden de toplumsal hafızanın yeniden inşası sürecinde "korku" mitosları devreye sokulmuştur. Çünkü Platon'un da ifade ettiği gibi ancak korku sayesinde toplum, hafızasının yenilenmesine hazır hale getirilebilir ve gerçek ile yalan arasındaki fark yok edilebilir.

Platon'un soylu mirasının modern yansımalarında, toplumsal hafıza ile devletin mutlak güç kabul edildiği soylu amaç arasında oluşması beklenen "güven", yerini korkularla meşrulaştırılmış "ötekilerle savaş" veya

⁴⁸ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, s. 119-130.

“sürekli teyakkuz” (güvenlik sendromu) ilişkisine bıraktığı zaman ise bu iki hafıza arasında tıkanan birey, toplum, sivil ve siyasal kurumlar yalanlar arasında ikiyüzlü bir siyasal söylem ve eylem dünyasında yaşamak zorunda kalırlar. Tarih, din ve gelenek kaynaklı toplumsal hafıza ile ideoloji, devlet ve soylu yalanlar kaynaklı devlet yapısı karşılıklı güvensizliği besler. Topluma ve toplumsal değerlere/sosyal sermaye olan devlet kaynaklı güvensizlik, halkın tercihlerine, halkın siyasal katılımına, sosyal hareketliliğine, kültürel farklılığına, dinsel tercihlerine, ekonomik beklentilerine yönelik müdahalelere de kaynaklık etmektedir. Devletin toplumuna yönelik “iç düşman” tasavvuru altında soylu amaç da bir nevi sosyal sermayeye ve onu yaratan ve sürdüren toplumsal hafızaya yönelik “savaş” sürecini temsil etmektedir. Spartan bir kültür bağlamında Platon ve geleneği; savaşı, yurttaşın ve devletin bölünmez bütünlüğünü, bireylerin organizmacı bağlılığını, yekpare bir toplum olarak birleşmesini, soylu amaca ulaşmakta, soylu akıl ve temsilcilerine boyun eğmekte ve soylu yalanları gizlemekte, en güçlü ve en önemli bir araç olarak kutsamaktadır. Yine bu gelenek için “yapılması gereken tek şey devlet için en yararlı olan şeydir”. Bu soylu amaca ulaşmak için her şey muhtaktır, haktır, ahlakîdir ve meşrudur. Her şey devlet için ve devlet içinde olmalıdır. Çünkü söz konusu devletse gerisi teferruattır. ▽

KAYNAKÇA

- Arnhart, Larry; *Plato'dan Rawls'a Siyasî Düşünce Tarihi*, Çev: A. Kemal Bayram, Adres Yay., Ankara, 2004.
- Cassirer, Ernst; *Devlet Efsanesi*, Çev: Necla Arat, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.
- Göze, Ayferi; *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayınları, 9.B., İstanbul, 2000.
- Parla, Taha; *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları I, Atatürk'ün Nutuk'u*, İletişim Yay., İstanbul, 1994.
- Platon; *Devlet*, Çev: Sebahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.
- Popper, Karl Raimund, *Açık Toplum ve Düşmanları I*, Çev: Mete Tunçay, Türk Siyasî İlimler D., Ankara, 1967.
- Sunar, İlkey; *Düşün ve Toplum*, Birey ve Toplum Yay., Ankara, 1986.